

Nacionalne konsultacije s civilnim društvom o Inicijativi REKOM

18. 05. 2009.

Crna Gora, Podgorica

Konsultacije je organizovala nevladina organizacija *Institut Alternativa*. U diskusiji je učestvovalo 28 predstavnika civilnog sektora Crne Gore. Uvodničari su bili Tea Gorjanc-Prelević (Akcija za ljudska prava, Crna Gora), Stevo Muk (Institut Alternativa, Crna Gora) i Aleksandar Trifunović (Medijski projekat *Buka*, BiH). Priloge objavile Vijesti i Slobodna Evropa.

Buduća komisija treba da ima regionalni karakter.

Zbog toga što je sukob počeo u jednoj državi, koju svi znamo kao Jugoslaviju, a završio se u nekoliko država koje su nastale od njenih teritorija. Sukob nije bio fokusiran na određene države, unutar granica, on vrlo često prelazi granice, i zato smatramo da je najefikasniji način da utvrdi činjenice o zločinima koji su po pravilu i vrlo često bili prekogranični jedno ovakvo regionalno telo. (Tea Gorjanc-Prelević, Akcija za ljudska prava, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Imaćemo u Crnoj Gori maksimalnu opstrukciju. Rješenje je upravo, da mi svi u ovom sastavu i na regionalnom nivou, nađemo mehanizme koji će omogućiti da se ova priča otvori. Bez otvaranja ove priče nema, neću da kažem pomirenja, nego nema normalizacije odnosa među narodima država koje su do sada ratovale. (Radan Nikolić, Udruženje boraca ratova 1990-ih, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Meni je lično neprihvatljiv model da idemo ovo, da imamo nacionalne komisije, pa nacionalne komisije imaju predstavnike. Mi smo to sada imali. Crna Gora je imala Komisiju za nestala lica. Ta komisija ima svoje predstavnike na regionalnom nivou. Međutim, oni uopšte ne učestvuju i na taj način se ne čuje glas Crne Gore, odnosno porodica nestalih lica. Dakle, ovo treba jednostavno da bude nešto što je na regionalnom nivou. (Radan Nikolić, Udruženje boraca ratova 1990-ih, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Potrebno je osnovati nacionalne komisije koje bi potom saradivale sa regionalnim komisijama.

*Mislim da se to za početak teško može osnovati na regionalnom nivou, nego treba poraditi najprije u svim državama ponaosob, da se osnuju komisije ili istraživački centri (...) ali na kraju da se, u svakom slučaju, uobličići neka regionalna komisija i izvještaj. (Mirsad Rastoder, revija *Forum*, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)*

Svaka zemlja treba da ima svoj model zato što je svaka zemlja od ovih koje su uključene specifična na svoj način i mislim da ne postoji model koji bi bio idealan za svaku zemlju. (...) Definitivno ne treba da u startu postoji regionalna komisija koja bi bila iznad ostalih komisija, već da predstavnici komisija na nacionalnom nivou budu predstavnici regionalne komisije.

(Boško Nenezić, Centar za monitoring, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Potrebno je uključiti boračke organizacije u rad buduće komisije. Učesnici u zločinima bi mogli da pomognu da REKOM identifikuje zločince.

Borci će tu biti, i boračke organizacije ja sam siguran, iz svih republika SFRJ najmanja opstrukcija i moram vam reći da vrlo smo brzo našli zajednički jezik, kao da se rat nije čak ni desio. mi nijesmo ratnici, mi smo borci, mi smo dakle, ispunjavali neku vojnu obavezu, a ratovali su političari. Posle se desilo da su se ti političari pomirili. (Radan Nikolić, Udruženje boraca ratova 1990-ih, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Mislim da ima ljudi koji su učestvovali u tim zločinima, koji su ili žrtve ili su ih počinili, i mišljenja sam da bi pristali da to svoje svjedočenje podijele sa nekim. REKOM bi mogao da ostvari neku vrstu kontakta, neku telefonsku liniju, koja bi bila pod nekom zaštitom, jer znamo da bi ti ljudi bili vjerovatno u direktnoj opasnosti ako progovore, ali bi oni mogli da nas odvedu do onih koji su nestali, da nam kažu "tu i tu sam učestvovao sa svojom jedinicom". Pazite što se desilo, kako smo došli do snimka o Škorpionima. (Sonja Radošević, slobodna novinarka iz Crne Gore, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Potrebno je obezbediti podršku međunarodnih institucija za osnivanje REKOM, pogotovo Evropske komisije.

Evropska komisija bila taj međunarodni faktor kojem se treba obratiti, od strane REKOM-a, za svaki vid podrške, od finansijske, koja će naravno biti bitna, do one koja je najbitnija, a to je politička podrška, da se one zemlje zapadnog Balkana koje nijesu spremne da uđu u ovaj proces poguraju, bilo štapom, bilo šargarepom, da u većoj mjeri i transparentnije se odnose prema cijelom procesu. (Momčilo Radulović, Evropski pokret u Crnoj Gori, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

REKOM treba da se bavi ulogom medija u ratovima devedesetih. Mediji moraju preuzeti odgovornost i za uspostavljanje evropskih vrednosti u post-jugoslovenskim društvima.

Meni kao građaninu je veoma važno pravilno utvrditi kriterijume za te činjenice i nalogodavce tih zločina, ne puke izvršioce nego nalogodavce. I oni koji su kreirali javno mnjenje, (...) Za to ima sačuvane građe, iako se permanentno uništavala, ulogu medija i novinara u kreiranju fašizacije Crne Gore. Mislim da bi tu REKOM mogao najprije doći do činjenica. (Omer Šarkić iz Crne Gore, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Pored onog dijela koji se bavi žrtvama, smatram da je takođe neophodno da se pozabavimo i medijima, kao takvima, njihovom ulogom u devedesetim, i naročito onim medijskim poslanicima koji su i dalje u tom poslu. (...) Nažalost, oni nijesu zakonski odgovarali, za šta se ja zalažem, i bilo bi na REKOM-u da se pozabavi njihovim pisanjima i javljanjima, izvještavanjima sa početka devedesetih godina, da se makar na neki način riješi ta profesionalna i moralna

kategorizacija njihovog rada. (Momčilo Radulović, Evropski pokret, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Televizija nosi posebnu odgovornost. Ona je vrlo uticala na ono što je neko nazvao fašizacijom crnogorskog društva devedesetih godina, ona sad treba da ponese poseban teret u procesu defašizacije, odnosno, uspostavljanju nekih evropskih vrijednosti. (Daliborka Uljarević, Centar za građansko obrazovanje, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Komisija treba da ima članove proporcionalno nacionalnoj zastupljenosti u regionu, i treba da vodi računa o rodnoj ravnopravnosti. To treba da budu hrabri ljudi. Postavljano je pitanje da li za taj posao treba da budu i plaćeni.

Vodite računa da ako ta komisija broji uslovno stotinu članova, da tu bude 42 Crnogorca, odnosno Crnogorke, 32 Srbina odnosno Srkinje, i 17 Bošnjaka/Muslimana, jedan Hrvat ili Hrvatica, da vodimo računa i o rodnoj ravnopravnosti, i da bude definitivno pet do sedam Albanaca u toj komisiji. Ukoliko to nije stočlana komisija, onda procentualno. (Gojko Raičević, internet portal www.in4s.net, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Ona mora da bude sastavljena, prvo od hrabrih ljudi koji će da istražuju bez onog pritiska kojeg će najvjerojatnije imati. (...) Najbolje bi bilo da taj neko bude iz nevladinih organizacija, koje će da ih guraju, da ih pitaju dokle su stigli, i javno kažu šta su utvrdili, kakve su to činjenice i kakvu su dokumentaciju prikupili. Meni se čini da će to biti najteži posao. (Ljiljana Raičević, Sigurna ženska kuća, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Kako motivisati najbolje ljude da se uključe u taj rad? Da li to znači da to mora da bude profesionalna komisija (...) Jer ti ljudi nisu slučajno istaknuti pojedinci, to bi značilo da ti ljudi treba da zanemare svoj rad i trenutni posao da bi se bavili ovom temom, koja možda nije manje bitna od njihovog rada, ali svakako jeste novi posao, ili drugi posao. (Boško Nenezić, Centar za monitoring, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Javna svedočenja su najznačajnija za rad REKOM.

Mislim da je javno svjedočenje jedan od najznačajnijih događaja. Znam samo da ljudi, koji bi to javno saslušanje čuli preko javnog servisa koje je najbolje pokriveno područje u Crnoj Gori, bi možda i htjeli da kažu svoj dio istine, svoja svjedočenja i svoja sjećanja na te ratne strahote, koje nemaju kome da ispričaju i kojima su u mnogo velikom procentu vrata granica susjednih zemalja zatvorena. (...) Još je rano, ali bi bilo efektivno i podstaklo bi druge ljude jer uvijek kada imate nekoga koji se prvi isturi i svjedoči javno, kažu: "Evo, on je preživio, mogu i ja, imam ja još više da ispričam". (Ljiljana Raičević, Sigurna ženska kuća, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Važno je utvrditi sudbinu svih nestalih lica.

Ono na šta bih stavio poseban naglasak je pitanje nestalih lica. Zaista, nema ničeg humanijeg i ničeg potrebnijeg, da se pronađe grob apsolutno svake žrtve rata. Dakle, sve žrtve rata su žrtve, žrtve nemaju niti nacionalnost. (Radan Nikolić, Udruženje boraca ratova 1990-ih, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)

Potrebno je podržati osnivanje spomen parkova za žrtve.

Ovdje od vas očekujem da glasno podržite inicijativu uređenja spomen-parka žrtvama zločina od 1991. do 2001. koji bi prema predlogu Foruma Bošnjaka bio na mjestu parka Pobrežje, kako bi se na neki način odužili sjenima svih žrtava i dali šansu porodicama i svim ljudima da iskažu, ili na neki način preispitaju svoju savjest na tom mjestu. (Mirsad Rastoder, revija Forum, Crna Gora, Nacionalne konsultacije s civilnim društvom, Podgorica, Crna Gora, 18.maj 2009.)